

Minden országban az egyik legfontosabb intézmény a királyi kincstár volt. Nálunk Mátyás 1467-ben ezt is megreformálta, már csak azért is, mert amikor trónra került, bizony a kincstárban éppenséggel alig volt némi pénz. Mátyásnak legalább húsz évébe került, hogy egységes gazdasági irányítást hozzon létre.

Hatalom és pénz

Mátyás király országa

Nem igaz az a gyakran elhangzó állítás, miszerint Mátyás nem harcolt volna a törökökkel. Élete későbbi szakaszára nézve ez persze lényegében helytálló, mert akkor főleg nyugati irányban hódított, de uralma elején, az 1460-as évek első felében szinte folyton úton volt, egyik hadjáratot a másik után vezette az oszmán hatalom ellen. Erre már csak a családi hagyományai is kötelezték. Először a Kárpátokon túli, havasalföldi román vajdaságban kellett rendet teremtenie (ekkor hurcolta hosszú magyarországi fogságba azt a vajdát, Vlad Tepest, akit később a világ Dracula néven ismert meg, pontosabban aki – számos áttétellel – ennek az irodalmi rémalaknak a figuráját ihlette).

Még az 1463-ban végre megtartott esküvője sem foghatta vissza Mátyást a hadakozástól! Mert addigra, úgyahogy, felnőtt a kis Katalin – Podjebrád György lánya, aki még ekkor is mindössze 14 éves volt! –, és így megkőthették a házasságot.

Mátyás azonban – kis túlzással – már szinte a nászgyúlból kelve indult a Délvidékre, mert híre jött, hogy a török nagyon készülődik. (Szegény kis Katalin viszont azonban teherbe esett, hiszen már az esküvője után nyolc hónappal, 1464 legelején sor került tragikus véget ért születésére...) A törökök már az előző évben betörték a

Szerémségbe – oda, ahol Mátyás apjának, Hunyadi Jánosnak is sokszor meggyűlt a baja a „pogányokkal”: El kell ismerni, hogy az alig 20 éves, fiatal király igen jól irányította a hadmozdulatokat.

Ha nem is volt született hadvezér, de gyermekkorában sokat tanult. Sok elméletet. Most a gyakorlatban is megmutathatta, mit tud – szerencsére tapasztalt katonák álltak mellette, akik tanácsaikkal segítettek, ha kellett, seregeit vezették.

Ráadásul miután a magyarok szétkergették a törököket, nem hagyták elmenekülni őket. Utánuk mentek, átkeltek a Száván is, sőt az urolért, vert hadar még egyszer legyőzték, és tízezer, törököktől elhurcolt keresztény rabot szabadítottak ki.

Ha jön a „pogány”...

Most, 1463-ban a török terjeszkedésben Bosznia meghódítása volt soron. Mátyás ezúttal valóban személyesen vezette a sereget. Ügyelt arra, hogy a Bosznia hódításával éppen végző szultáni fősereggel már ne találkozzék: csak annak a távozása után fogott hozzá a várostromhoz. Jajca (vagy Jajce) várának török védőit a magyar király nemcsak arra beszéltte rá, hogy adják meg magukat, és a várukat engedjék át neki, hanem valami egészen szokat-

lan dologra is rávette a mohamedán védőket: álljanak át az ő oldalára, és katonai erejüket bocsássák az ő rendelkezésére! (Itt és ekkor mondta volna az elhíresült mondást Mátyás: „Emberekért, nem falakért harcoljunk!”)

Allítólag még Rómában is – noha látszólag rosszalóan – valójában alig titkolt elismeréssel emlegették, hogy íme, ez a „Matthias Rex” az első keresztény és európai király, akinek török segédcsapatai is vannak!

Jajcával együtt Bosznia egy része is Mátyás kezére került, az újonnan elfoglalt vár pedig jótékony módon egészítette ki és szilárdította meg a déli magyar végvári vonalrendszerét.

A következő év, 1464 újabb, oszmánok ellen szervezett hadjárata már kevesebb sikerrel járt, de Szrebernik (Srebrenica) várát Mátyásnak akkor is sikerült elfoglalnia.

De ezzel aztán tulajdonképpen le is futott Mátyás törökellenes tevékenysége: később csak hébe-hóba, és kizárólag igen nagy szükség esetén küzdött meg a törökökkel. Komolyabb hadjáratot legközelebb csak 1476-ban vezetett ellenük, és ennek során megszerezte Szabács (Sabac) várát.

Az előbb említett hadi győzelmei csak megerősíthették Mátyásban azt a meggyőződést, hogy neki nemcsak uralkodói, hanem hadvezéri ba-

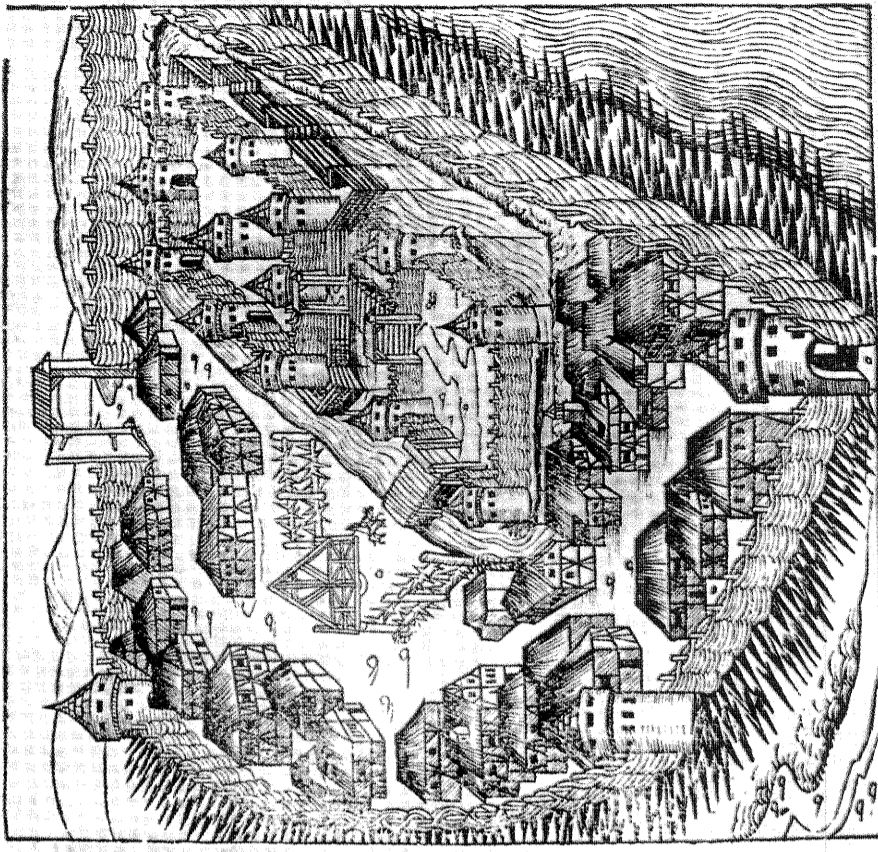
☛ Szabács vára

bérokra is kell törienie. Mátyás – filozofikus fogalmazva – egyébként is meglehetősen fejlett öntudattal rendelkező személyiség volt.

Például meg volt győződve arról, hogy belőle lesz az új kor Nagy Sándora, a világhódító! De Julius Caesar is a példaképei közé tartozott.

Mindenképpen háborús dicsőségre, hadisikerekre vágyott. Ne felejtjük el, hogy Mátyás szinte úgy beszélt latinul, mint magyarul (még gyermekkorában, nemzetközi tárgyalásokon apjának gyakran ódix volt a tolmácsa), és – az akkori viszonyokhoz képest – rendkívül sokat olvasott. Többek között a régi rómaiokról, görögökről, perzsákról... A reneszánsz kor, amelyben élt, leg-

előlvasták újra és újra, így tartalma-

valósággal beleivódott a lelkekbe, az elmékbe.

Az 1460-as évek első felében nem kizárólag a török volt a lehetséges ellenség. A már sokat emlegetett Giskra cseh zsoldosvezér, akit Podjebrád György Prágából titokban támogatott, sok ezres rablósergével, szinte tartományúrként, változatlanul uralta a Felvidéket.

Mátyás ugyan többször is hadat indított ellene, ám – annak ellenére, hogy sikereket ért el vele szemben – végül úgy gondolta, hogy tárgyalásokkal lényegesen többre megy. És nem is járt rosszul az ország, sőt. Mátyás ugyanis rávette Giskrát, hogy rablócsapatok vezénylése helyett inkább... lépjen a magyar állam szolgálatába! A fővezérnek nagyobb birtokokat és tisztséget ajánlott fel, az alvezéreknékné szintén, a többiek egyéb jutalmakat kaptak.

Vízszont a birtokokat valamennyien az ország távoli, főleg déli részeiben kapták, így a rablóbandának fel kellett oszolnia ahhoz, hogy a vezérek elfoglalhassák birtokaikat. Az embereiket meg szélnék eresztették. Nagy részük aztán Mátyás zsoldosa lett, a híres „fekete seregnek” a magyát alkotva, de a magyar király hadvezérei közül is többen a korábbi időkben még Giskra rablócsapatát irányították.

Furcsa kettősség alakult ki Mátyásban. Egyfelől ott volt a régi vágó, hogy belőle is Nagy Sándor vagy Julius Caesar lehessen, és sok földet

meghódíthasson – ugyanakkor tagadhatatlan, hogy a reneszánsz kor embere volt ő is, sőt jobban, mint sokan mások.

Mint műfelénk jóformán senki más – leszámítva egy-egy olyan elmét, mint amilyen Vitéz János vagy Janus Pannonius volt. Magyarországon ugyanis ekkor még egyáltalában nem terjedt el a reneszánsz szellemiség, sőt a társadalmi feltételek sem érték meg ahhoz, hogy valaki széles körben elterjeszesse azt. Mátyás tehát egyúttal humanista és művelt ember volt, aki számára – főleg a későbbi időkakában – sokszor többet ért a művészet, mint a háború. Azzal együtt, hogy életét csaknem mindvégig különböző földrajzi irányokba indított hadakozásokban töltötte el.

Azért sem lehetett sok kedve a törökrészhez, miként ajánának – mert hamar felfogta, hogy a nyugat igazán nem akar és nem is fog segíteni ezen a téren. Ha csak szép szavakat kellett mondani vagy leírni, akkor mind a pápák (akik ezekben az időkben maguk is meglehetősen „reneszánsz egyéniségek” voltak, vagyis inkább hadvezérek, mint egyházfők, és általában a legkevésbé sem feddhetetlen személyiségek), mind a nyugat-európai királyok hajlandóak voltak mindenre.

Ám ha pénzt, fegyvert, embert kellett volna adni, vagy főleg ha nekik maguknak kellett volna esetleg hadat vezetni a Balkánra, akkor bi-

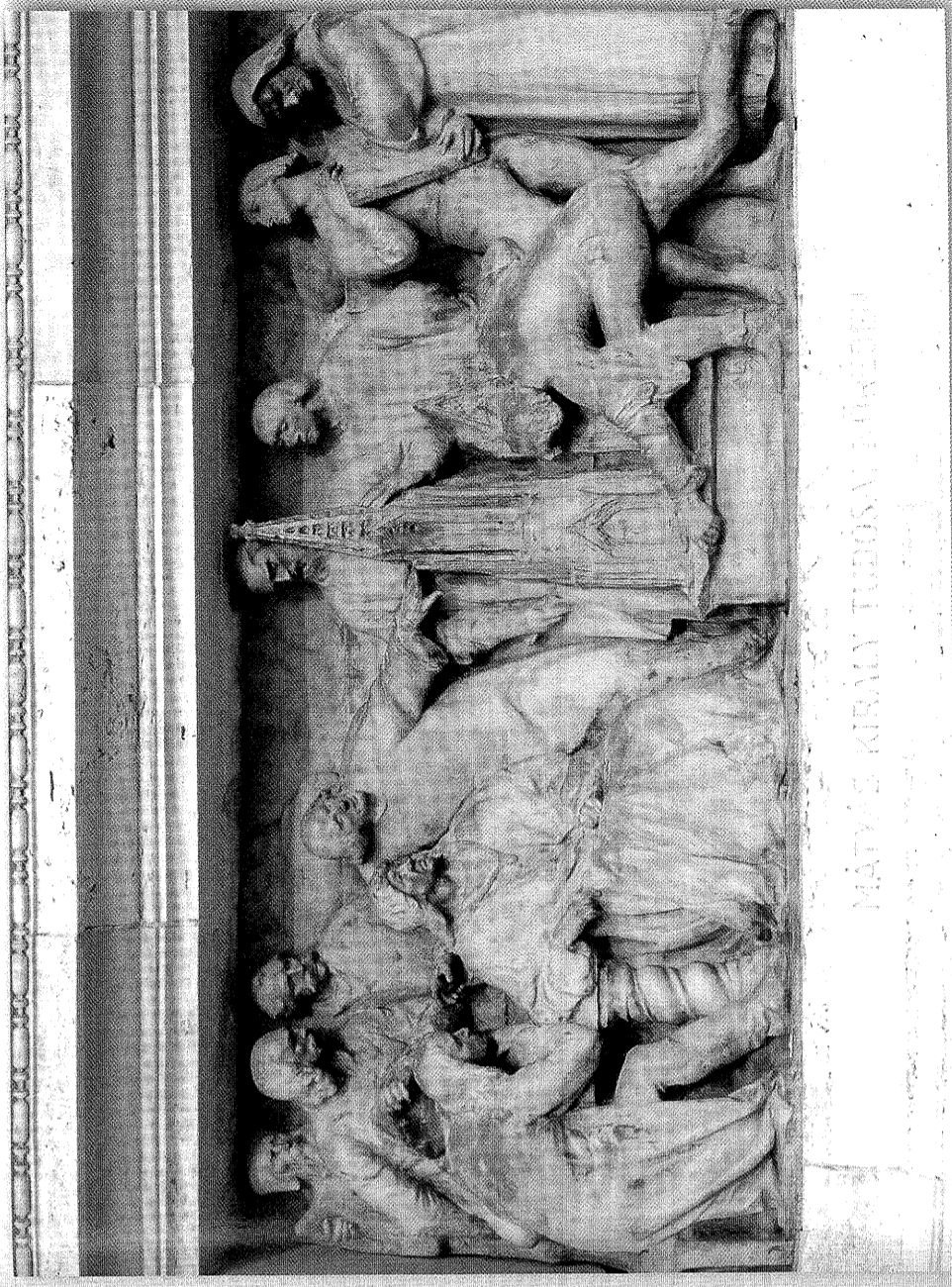
Mátyás, az ember

Bár azt hinné az ember, hogy Mátyás külséjéről sok hiteles adat maradt fenn – ez sajnos valójában nincsen így. Akik írnak róla, azok jobbra lekötelezettek hívei, az ő megbízásából alkotó hazai vagy külföldi író-emberek voltak, és ők bizony elragadtatással magukat olykor egészen az idealizálásig. Mint az az olasz krónikás, aki levelezte, hogy Mátyás ősei a régi római

történetírók folyton királyi erényeit magasztalják, és mit sem írnak a külséjéről. Vágy mint a királya iránt szinte újult tisztelettel viseltető Thuróczy János, aki nem átalított ilyen mondatokat leírni:

„Mátyás királyt a természet uralomra teremtetten, mert a maga korának minden keresztény fejedelme közül egyedül ő végzi királyi tisztjét dicsőséges tettek közepette.”

☛ *Mátyás király tudósai körében – a millenniumi emlékmű domborműve*

MÁTYS KIRÁLY TUDÓS AI KÖRÉBEN

birodalom nagyjai voltak – ami nyilvánvaló képtelenség, és már akkor is az volt, de Mátyásnak valószínűleg nem volt ellenére ez az elmélet. Nem sokra meggyünk azzal, hogy a

Hát ebből sem sokat tudunk meg. De mi az a kevés, amit egyáltalán tudunk vagy sejtünk? Hunyadi Mátyást alighanem a természet nem áldotta meg különösebben előnyös

a portréját őrző aranypénzein is látható.

Középtermetű volt, hiszen abban az időben Kelet-Közép-Európában nem nőttek az emberek kétméteres-

külsővel. Kiskamaszként meglehetősen vézna gyerek volt, ezért az általa goszál nagyobb orra is jobban ki-
rúnt az arcából.

Később is, felnőttkorában az egyik leginkább szembetűnő külső tulajdonsága mindazok számára, akik először találkoztak vele, a méretes orra volt – ez még az általa veretett, teremtette, mert a maga korának minden keresztény fejedelme közül

re, de bizony még 180 centisre is csak ritkán. Gyanúnk szerint Mátyás körülbelül 170 centiméter magas lehetett (vagy annál valamivel alacsonyabb). Széles vállú és erős testalkatú férfi lett belőle felnőttkorára, később már azért bizonyára nem volt annyira vékony termetű. Mindig hosszú hajat viselt, ami akkoriban a férfiak körében is igen kedvelt volt, és nagy gondot fordított az ápolására. Bajusza, ha volt is, kicsi, és szakállt sem viselt, oly sok elődjével ellentétben. A reneszánsz korban a szakáll már nem volt akkor divat, a férfiak az arcukat inkább simára borotválták.

Ezer fennmaradt történet – és mások ezer, amit utólag költöttek – utal arra, hogy igazán jól az egyszerű emberek között érezte magát. (Az álruhában a nép közé vegyülő Mátyásról szóló mondák persze annak is köszönhetnék születésüket, hogy a nagy király halála után az országra és így a népre is igencsak csúf idők következtek, amelyek utólag megépítették a korabeli lakosok számára nem mindig egyértelműen rózsásnak látszó Mátyás-korszakot.)

Az persze nem igaz, hogy Mátyás király korában hetekre, hónapokra eltűnt volna, és magányosan járta a vidéket, különféle csínyeket követgette, és szórta az elmés mondasokat, valamint lépten-nyomon „igazságot tett”.

Egy király akkoriban már nem engedhetett meg magának ilyesmit: az

udvarnak mindig tudnia kellett, hol van Mátyás, fontos döntések okán is. És veszélyes is lett volna, ha a király, mint egy egyszerű, nagyorru legény hol ide, hol oda vándorol a saját országában.

Ezek a történetek – gyakran egy tényleg megtörtént eseménymag nyomán – később születtek, egyfajta nosztalgiából egy igazságos, népszerű és a népet szerető király után – amilyen sem ebben az országban, sem másutt a valóságban nem nagyon akadt.

Egy férfi magánéletéhez (egy királyéhoz különösen) hozzátartoznak a nők is. Nos, Mátyás életében, legalábbis annak első szakaszában volt egy asszony, akit a legfontosabbnak tartott, és aki idővel szintén Mátyást tartotta a legfontosabb „férfinak” – az anyja.

Szilágyi Erzsébet, azaz özvegy Hunyadi Jánosné, miután elvesztette előbb a férjét, aztán a nagyobbik fiát, érthető módon különösen ragaszkodott egyetlen megmaradt fiához. Természetesen őt is alaposan meglepte, amit a 15 éves kamasz tett rögtön királlyá választása után, elsősorban a nagybátyjával szemben, de aztán alighanem kezdte belátni, hogy az ő fia nagyon okos, és nyugodtan rá lehet bízni a dolgok alakítását.

Említettük már, hogy Erzsébet asszony eleinte tevékeny részt vállalt az államügyek egy részének intézéséből is. Később Óbudán élt, azon a

királyi birtokon, amelyet Nagy Lajos idejében eleve a király anyjának létesítettek, és amelynek jövedelme elégséges volt ahhoz, hogy az anyakirálynénak ne legyenek anyagi gondjai.

Természetesen Mátyásnak másféle hölgyekre is szüksége volt. Már csak a Habsburgokkal kötött szerződés miatt is, számára létfontosságú volt egy fiú utód nemzése – hát ragaszkodott a törvényes feleséghez és a törvényes gyermekhez.

Mint már írtunk róla, 1463-ban elvette feleségül – a régi becsületesség okán – a nagyon fiatal és nem különösen szép Podjebrád Katalint, és sikerült is őt rögtön teherbe ejtenie! Mire Mátyás 1464 elején visszatért a balkáni háborúból, a 15 éves feleség már szépen kigömbölyödött, és akkor úgy tűnt, hogy minden a legnagyobb rendben van.

Am azokban az időkben a szülések-nél igen gyakori volt a komplikáció – fertőzés, gyermekágyi láz –, amelyekkel a bábák, de akár az orvosok általában semmit sem tudtak kezdeni. Raadásul Katalin még maga is félig gyermek volt, és miután megindult a szülés, néhány óra alatt oda veszett ő is, a magzata is.

A gyermek talán már eleve halva született. Mátyás tehát egyetlen napon veszítette el a feleségét és a gyermekét (akiről még nem tudhatta, hogy ez az elsőszülött egyben az utolsó törvényes utóda is lett volna. Az azért, így egyszerre, túl nagy csa-

A „szittyia Mars” megkoronázása

Miután oly hosszú távollét után Mátyás emberei 1463 júliusában átvették a Szent Koronát III. Frigyesről, megkoronázták az immár hat éve uralkodó királyt. Akkor már nem siettek vele, csak a következő évben került sor a szertartásra.

Elterjedt a hír Bécsben, hogy Frigyes egy igen jól sikerült másolatot akar átadni az igazi helyett, ezért a magyar küldöttségben helyet kapott egy úr, akinek annak idején, évtizedekkel korábban sokszor volt alkalma egészen közelről látni az ékszer, és egy repedt zafírról ismerté fel, hogy ez az eredeti. Frigyes most az egyszerű tehát nem csalt. Székesfehérvárott, Szent István bazilikájában hihetetlenül pompázatos külsőségek közepette ment végbe a koronázás. Ahogyan illik, Szécsi Dénes primás, esztergomi érsek – aki életében már a harmadik magyar király fejére helyezte a koronát – vezette a szertartást, „Corvinust”, azaz Mátyást (a Hunyadiak címere a holló volt, latinul „corvus”, ezért nevezte magát az uralkodó előszeretettel, „Corvin”-nak) hatalmas tömeg várta, gyakorlatilag az egész város tele volt emberekkel.

Alighanem spontán módon szerveződtek oda a köznemesek is, akik nemcsak magyarul, hanem a nemzetiségek különböző nyelvein is kiabáltak mindazokat a jelzőket, amiket diadalittas örömmámorban Mátyásra aggattak.

De nemcsak a nemesek, hanem a köznép is különféle nyelveken éltette a régi-új királyt. Azt kiabálták, hogy lám itt jön „Nagy Sándor”... megint mások a latin vivatozás közepette Mátyást „új Caesarnak” kiáltották ki.

Akadtak, akik – több nyelven – „Pannónia győzhetetlen védelmezőjének” nevezték, és voltak, akik „szittyia Marsnak”, azaz a szkíták (a magyarok állítólagos ősei) hadistenének tartották őt. Voltak olyanok is, akik Mátyást „a római nép maradékának” mondták, azaz arra esküdtek, hogy az egykor itt élt római hódítók leszármazottja lenne, maga is igazi római férfiú...

Ezeket és más jeleneteket az olasz krónikás, Bonfini írta le a szentani erejével és hitelességével. Annyi bizonyos, hogy az előre eltervezett szertartásrend szerint zajló koronázási ceremónia mély benyomást gyakorolt az emberekre.

Amikor az érsek megkérdezte, hogy ki legyen a király, a főpapok, főurak, nemesek, de a köznép is egyhangú üdvözlésgásban tört ki, a „Matthias” vagy „Mátyás” névtől visszhangoztak szinte még a környékbéli mezők és erdők is.

Az emberek végighallgatták, ahogyan Mátyás elmondja a királyi eskü szövegét, nézték, hogyan kenik fel a megszentelt olajjal – ennek során az érsek keresztet rajzolt a király kezére és testére.

Majd végignézhették azt is, ahogyan a segítők felöltöztették a királyt a sok százéves „szent” ruhákba, a vállára tesszik a Szent István-i eredetű koronázási palástot, majd átadják neki a kardot, amellyel az országot volt hivatott megvédelmezni.

Csak ezután kapta a fejére a koronát, majd másik kezébe az országalmát mint hatalmi szimbólumot, és csak a végén következett el újra – az a közjogi szempontból fontos, 1458-ban egyszer már végrehajtott aktus, az intronizáció, amikor a király elfoglalhatta helyét a magyar trónon.

Akik mindezt végignézhették, életük végéig nem felejtették el.

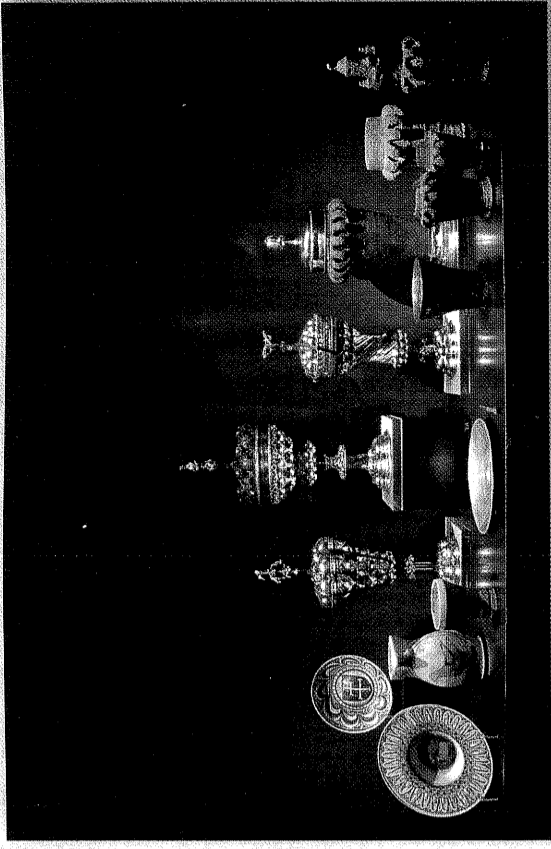
pás lehetett a számára. Kellott hozzá egy jó idő, míg kiheverte. Évek hosszú sora telt el, mire ismét elszánta magát egy újabb házasságra. De az már egy másik történet lesz.

Kísérlet a királyi hatalom központosítására

Felülről lefelé haladva nézzük át a hatalom intézményeit és azt is, hogy Hunyadi Mátyás ezeket hogyan használta, szakszerűbben: hogyan igyekezett Magyarországon bevezetni a központosított monarchiát.

A csúcson természetesen maga a király állt mint a hatalom legfőbb bírrokosa. Ez a hatalom – mint látruk eddig is – már vagy kétszáz éve foglalkozóban volt, a kiváltságokkal rendelkező társadalmi csoportok, a rendek mind többet hódítottak el belőle a maguk számára. Velük szemben a király a maga akarátát nem érvényesíthette akadálytalanul és korlátlan mértékben. Bármennyire is Mátyás volt a király, a főurak nemcsak szokásjogi alapon, hanem már a törvény erejénél fogva is részesei lettek a hatalomnak, nélkülik semmi sem történhetett.

Mátyás ugyanakkor soha nem titkolta, hogy magát a törvények felett állónak tekintni. E. Kovács Péter szerint: „Amikor adómentességet, pallosjogot, vámokat adományozott, vagy éppen beavatkozott egy peres ügybe, az érvényben lévő törvénye-

ket semmibe vette.” Ezzel pedig nem állt egyedül sem a maga korában, sem később.

A nagybírókók nélkül azonban nem tudta az akarátát érvényesíteni. Ha azok, vagy a nagy többségük szembe szegült vele, akkor bizony az ő terhükre, ellenükre szinte semmit sem tehetett. Képzeltük, ez a korlátozás, ez a béklő (minden bizonyonnyal annak érezte) mennyire dühítette a királyt, de nem sokat tehetett ellene. Legalábbis uralkodásának első szakaszában.

Később aztán hivatalrendszerével, zsoldoseregével, a hozzá hű, vagy annak hitt köznemesekkel megerősíthette az egyszemélyi hatalmát, sőt – egészen rövid időre – eljuttat az abszolutizmusig, vagyis a korlátlan, teljes királyi hatalomig is.

A főpapok és a bárók beleegyezése nélkül – elvileg – nem változtathattott pénzemet, nem intézkedhetett az ország védelmében, de még a megyés ispánok kinevezéséhez is szük-

sege volt az egyetértésükre. Ugyanakkor például megkötések nélkül adományozhatott az ország lakosainak (külföldieknek nem!) tisztségeket, hivatalokat, egyházi és világi méltóságokat. De ha már egy kicsivel több földet akart juttatni valakinek, a bárók közbeszólhattak, és bizony közbe is szóltak!

A hatalomnak kellett volna, hogy legyen gazdasági alapja. Földtek, várak, uradalmak, királyi bírtokok, ha a területi, földesúri jogokon alapul. De

mire Mátyás trónra került, már csak minden tizedik vár volt a királyé. „A király hatalmi hátszaga” – ahogyan azt E. Kovács nevezi – szinte semmi sem volt a főurak és főpapok anyagi erejéhez képest.

A hatalom második lépcsőjét a királyi tanács jelentette. Valójában ez volt az állam legfontosabb kormányzati intézménye. Minden európai országban, a feudalizmus idejében

☛ Mátyás edények

végig létezett ez a szerv, hiszen a királyok már elég régen (nálunk Szent István óta) kénytelenek voltak beengedni a hatalom sáncába a nagyurakat is. No és persze a főpapokat. Mátyás idejében csaknem húsz magas rangú egyházi személy volt tagja a tanácsnak, olykor mint a királyi kancellária vagy más hivatal titkára, vezetője.

A tanácsban eleve részt vettek az „országgyűgyök”: a nádor, a tárnokmester, az országbíró, a kincstartó, az udvarmester, a főlovászmester és a többi főbiztosok viselői. A különféle bánokat és vajdákat is ide sorolták: az 1470-es évekig 31, később 24 báró volt elméletileg állandó tagja a királyi tanácsnak (de egyszerre ennyi személy az üléseken általában soha nem vett részt).

A bárók között sokszor olyanok is helyet kaptak – a rangjuk miatt –, akiket Mátyás nem kedvelt, de az illetőt nem hagyhatta ki. Ha nem ülésezett a (nemesi) országgyűlés, akkor annak feladatait is a királyi tanács látta el.

Mivel a „nagytanács” létszáma elérte volna az 50-80 főt is, netán többet, gyakorta csak a „kistanács” ülésezett, ott dőltek el a dolgok. Ami itt nem ment át, azt a király az országgyűlésen is hiába erőltette volna. Ahogy múltak az évek, évtizedek, Mátyás úgy szerzett mind nagyobb szabadságot a döntésekben, és a ha-

☛ *Giovanni Dalmata –
Madonna a gyermek Jézussal*

lél elé került, tehát az adók megszavazása volt. Mátyás szívós munkával elérte, hogy a nemesiség egyre kevesebb dologba szólhasson bele közvetlenül, és nem volt előre megállapított témakör: a tárgyalások témáját általában a király vetette fel már menet közben. Sokszor be is fejeződött a gyűlés anélkül, hogy konkrétumokról döntöttek volna.

1458-ban, amikor királlyá választották, még Mátyás is megígérte, hogy nem követel újabb adókat, és az ország védelmének nagyobb terhet is magára vállalja. Ezek után rendszeresen, módszeresen és szívósan küzdött azért, hogy végül mégiscsak a nemesség vállán is nyugodjék az ország védelme, mint valaha régen. Mindig újabb, rendkívüli hadiadók megszavazását kérte-köve-relte.

Eleinte évről évre kapott pénzt azért, hogy abból a török elleni védelmet megszervezze, később viszont ezt elszabotálta, és minden évben a saját akaratára szert döntött az adók felhasználásáról. Egy biztos: nem a török ellen hadakozott belőle. Mátyás igyekezett megosztani alattvalóit, azoknak érdekei alapján – például a városok képviselőivel külön tárgyalt, nem az országgyűlésen, nem a nemesség jelenlétében. Egyébként is igyekezett a városokat

☛ *Kályhacsempé anygyallal*

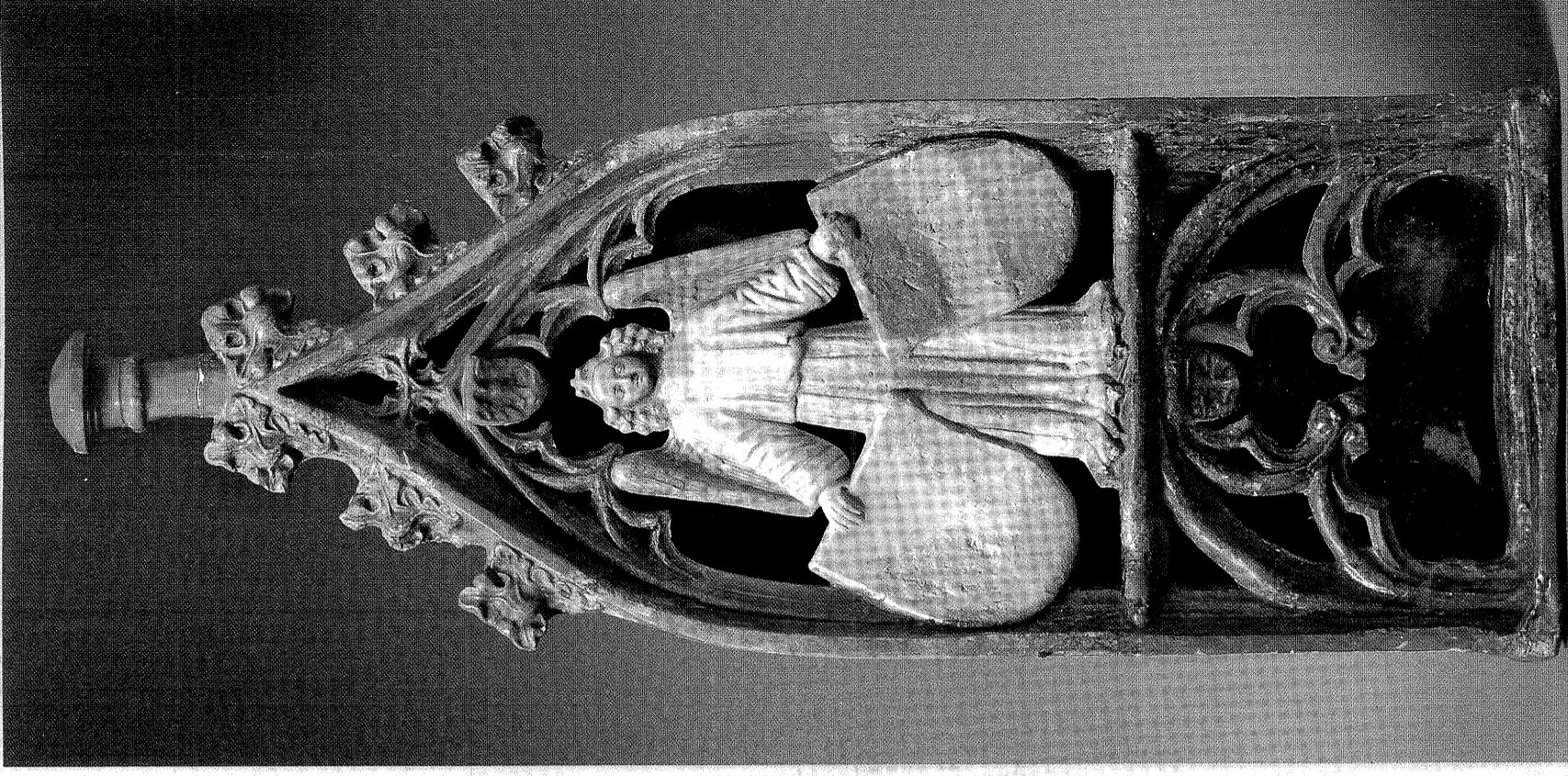
támogatni, adójukra is számított, ám azok nálunk még mindig meglehetősen erőtlenekek voltak, túl sok se- gítség nem kaphatott tőlük. Míg Nyugat-Európában az erősödő városi polgárság legtöbbször a központosító királyi hatalom fő támasza volt, Közép-Kelet-Európában nem jelentett számottevő tényezőt.

Aztán ott volt még a királyi udvar. Ez szervezte meg a király életét, de egyben végrehajtotta az akaratát is, és szinte kimeríthetetlen „emberi erőforrásnak” bizonyult.

A királyi udvar, latinul aula tagjai voltak a bárók, fiatalok és idősek. Az idősebbek számos magas tisztséget töltöttek be a király körül, a fiatalok meg csak úgy ott voltak, és tanulták a dolgokat. Kamarásoknak is neveztek legtöbbször, ezek egyforma ruhát és jelvényeket hordtak.

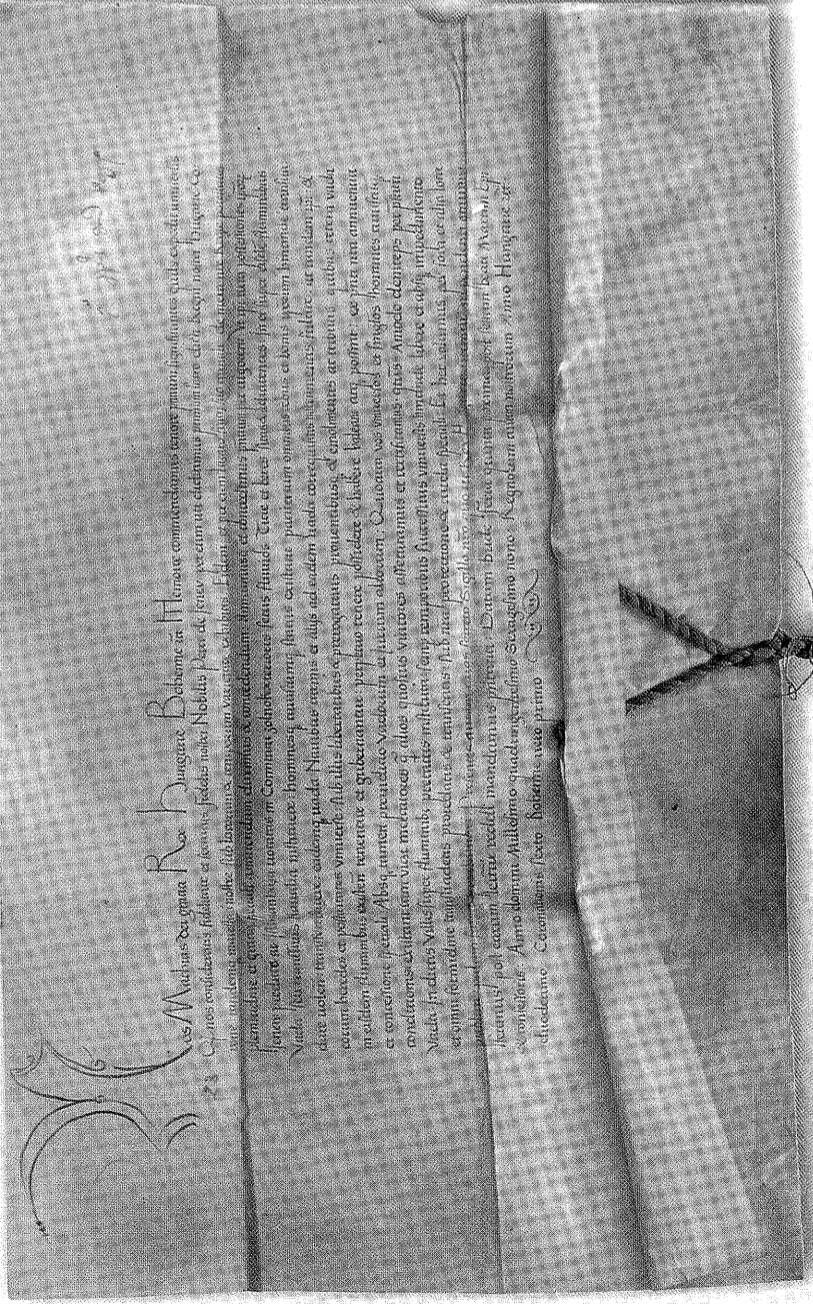
Fontosabb eseményeknél, például ha a király nősült, mind egyforma drága ruhákba öltöztek, de sajátos „egyenlítőzékkel” viseltek a hétköznapokon is. Ha a király hadba vonult, ő akkor is mellette voltak, vele harcoltak, semmilyen más alakulatba nem oszthatták be őket.

Mátyás idején előfordult, hogy az udvarba nemcsak előkelők, hanem polgári származású, tehetséges emberek is bekerülhettek, bekerültek, bár ez azért nem volt mindennapos jelenség. Nem mindenki volt magyar: akadtak németek, csehek, ola-

szok is. Felnőtt lovagok, gyermekkorú apródok – végső soron mindig legalább 300-400 ember élt a király környezetében. Néhány év az udvarban, és onnan már magasabb hivatalokba lehetett emelkedni, birrokokat rangot kapni.

Az udvarbéliek közül kerül-

tek ki a leggyakrabban a királyi adószedők vagy éppen a diplomarák.

Még bizalmas futárszolgálatot is vállaltak, és a közigazgatás minden területén felbukkanhattak, hiszen ők voltak a király akaratanak végrehajtoi. Az ország igazgatásának fontos része volt a királyi kancellária, amely már az Árpád-kor dereka óta létezett, de azóta egyre bonyolultabbá,

tartozott beszámolni. Századokon keresztül szinte mindig egyházi személyek vezették a kancelláriát: Mátyás idején például – csaknem haláláig – Vitéz János (előbb váradi püspök – Vitéz János oklevele – 1469

☛ *Mátyás király oklevele – 1469*

honról és külföldről. Itt állították ki

pökként, majd esztergomi érsekként).

A kancelláriában őrizték a király három pecsétjét, tehát a kancellária vezetőjének eleve nagyon megbízható személynek kellett lennie. A királyi pecsétrel ugyanis bármit elrendelhetett annak birroklója. Volt egy olyan hivatal is, amely a Mátyás által újonnan felállított, a király személyes jelenlétének "bírósgá" vezetőjének, a személynöknek a működését segítette – itt dolgozott Thuróczy János, sokszor idé-

zött krónikásunk is. Minden országban az egyik legfontosabb intézmény a királyi kincstár volt. Nálunk Mátyás 1467-ben ezt is megreformálta, már csak azért is, mert amikor trónra került, bizony a kincstárban éppenséggel alig volt némi pénz. Mátyásnak legalább húsz évébe kellett, hogy egységes gazdasági irányítást hozzon létre Magyarországon.

A kincstár egyik vezetője kezelte a királyi birrokok jövedelmeit, azok jobbágynak adóját, onnan látrák el a királyi konyhát, és pénzelték a királyi várak építését, tatarozását. A királyi katonák zsoldját is ebből fizették.

Míg nem jött Mátyás, az anyagi ügyek szétzilálódtak, minden királyi jövedelmet más és más megbízott

kezelt, és persze ez a „kezelés” néha azt eredményezte, hogy a bevételek jó része szőrén-szálán eltűnt. A vármegegyék vezetése is ott „csipett le” a kincstárnak beküldendő adókból, ahol csak tudott.

Éppen ideje volt, hogy Mátyás megbízható embereinek kezébe összpontosítsa a bevételek beszedésének módjait és eszközeit. Néhány év telt el így, és a királyi bevételek jelentősen megszaporodtak. A magyar király évi jövedelme európai mércével mérve is jelentős összegre rúgott.

Mátyás új alapokra helyezte az adók beszedését is. Ha a nemesség az elődei alatt mentességet szerzett bizonyos adófajtákról fizetése alól, vagyis a jobbágynak nem kellett ezeket az

személyekre szabva nem rúghat egy forintnál többre. Így mindjárt más volt a helyzet, és az elégedetlenkedők elhallgattak.

Természetesen Mátyás olykor évente kétszer is elrendelhetette az adó „rendkívüli” beszedését valamilyen, sokszor igencsak mondva csinált címen, általában „rendkívüli” hadiadóként.

Mátyás igencsak megbecsülte és nagyra tartotta, ha valaki jól vezeti a kincstárat. Kezdetben az eredetileg bécsi zsidó kereskedőcsaládból (!) származó papot, Ernuszt Jánost bízta meg a kincstartói hivatallal, és nem is csalódott benne: anyagiak terén az ország – és persze a király is – akkoriban fényesen állt. Hasonlóan rehetőséges volt Ernuszt egy későbbi utóda, a szintén polgári környezetből jött NagyIucsei Orbán kincstartó.

A kirtűzött célt végül is elérte Mátyás: az ország adóbevételeinek igen nagy százalékát a kincstárba tudta irányítani, és a saját céljaira tudta felhasználni.

Mátyás és a főurak

Készült még statisztika is arról, hogy Mátyás király idejében milyen sok „új család”, új név jelent meg a bárók akkori névsorában. Azt kell mondani, hogy a 20 akkor ismert, és már régóta szereplő bárói családra 39 újabb jutott, akiktől addig nem, vagy csak keveset lehetett hallani, és

Közbiztonság?

Azért ne higgyük, hogy Mátyás idején végig béke és nyugalom lett volna az országban. A királynak még később is sokat kellett küzdenie az anarchiával, a hatalmaskodással.

Uralkodásának első évtizedéből a fennmaradt bírósági és egyéb okiratok igen gyalázatos képet festenek a közállapotokról. Főleg az északkeleti vidéken jegytek fél sok olyan szörnyűséget, mint amilyeneket Marczali Henrik ismertett. „Napirenden van, hogy az egyik úr betör a másiknak földjére, elhajja a marhát, elhurcolja vagy megsebesíti, megvakítja vagy megöli a jobbágyokat, erőszakot követ el az asszonyokon és leányokon, felveri a nemesi udvarházat is, elrabol mindent, megveri az úrnőt és leányait.”

Sokan pályáztak a gazdag szász városokra, és azok kereskedőire is. Egy idő után a szászok már csak székercaravánokban mertek árut szállítani, fegyverek védelme alatt.

Nem volt jobb a helyzet a Duna mentén sem: az egyik nemesi család magával a kalocsai érsekkel szállt szembe, szinte szabályos háborút vívtak egymással.

Nem kímélték a pécsi püspök birtokait sem.

Szlavóniában eleinte még rosszabbak voltak a viszonyok. Egy gróf például megölette a vármegyei alispánt, aki adót behajtani érkezett a várába – és ezek után „természetesen” a jobbágyoktól beszédett adót nem fizette be a kincstárba.

A későbbi magyar történelemből jól ismert délvideki Frangepán grófok egyikőse megvakított egy nemes embert. Egy másik úri család tagjai lenyilagtattak egy papot, aki valamiért az útjukban volt. Egy várnagy a közeli nőrokonával „vérfertőzésben” élt, amellert a törököknek rendszeresen élelmet szállított jó pénzért, és ha elfogatta valamelyik ellenségét, annak levágatta orrát, kezét, de volt, akiket vízbe fojtatott, és más módokon is gyilkolt.

Egy Apponyinak, aki rendszeresen foglalkozott cseh kereskedők megámadásával és kirablásával, annyi volt a büntetése, hogy Mátyástól kapott egy feddő levelet – a király „öt meginti, hogy az ilyen cselekedetektől mégiscsak tartózkodjék”...

Ha lassan is, ezek az állapotok azért, Mátyás uralkodásának hosszú évtizedei alatt – részben az igazságszolgáltatásban is bevezetett reform hatására – javulni látszottak. Bár teljesen nem szűntek meg a törvénytelenések, a kirívó esetek ritkábbakká váltak, és az országban mégiscsak kezdett kialakulni valamiféle „közbiztonság”, amelyet különösen a parasztok és a városok lakói tudtak értékelni nagyon.

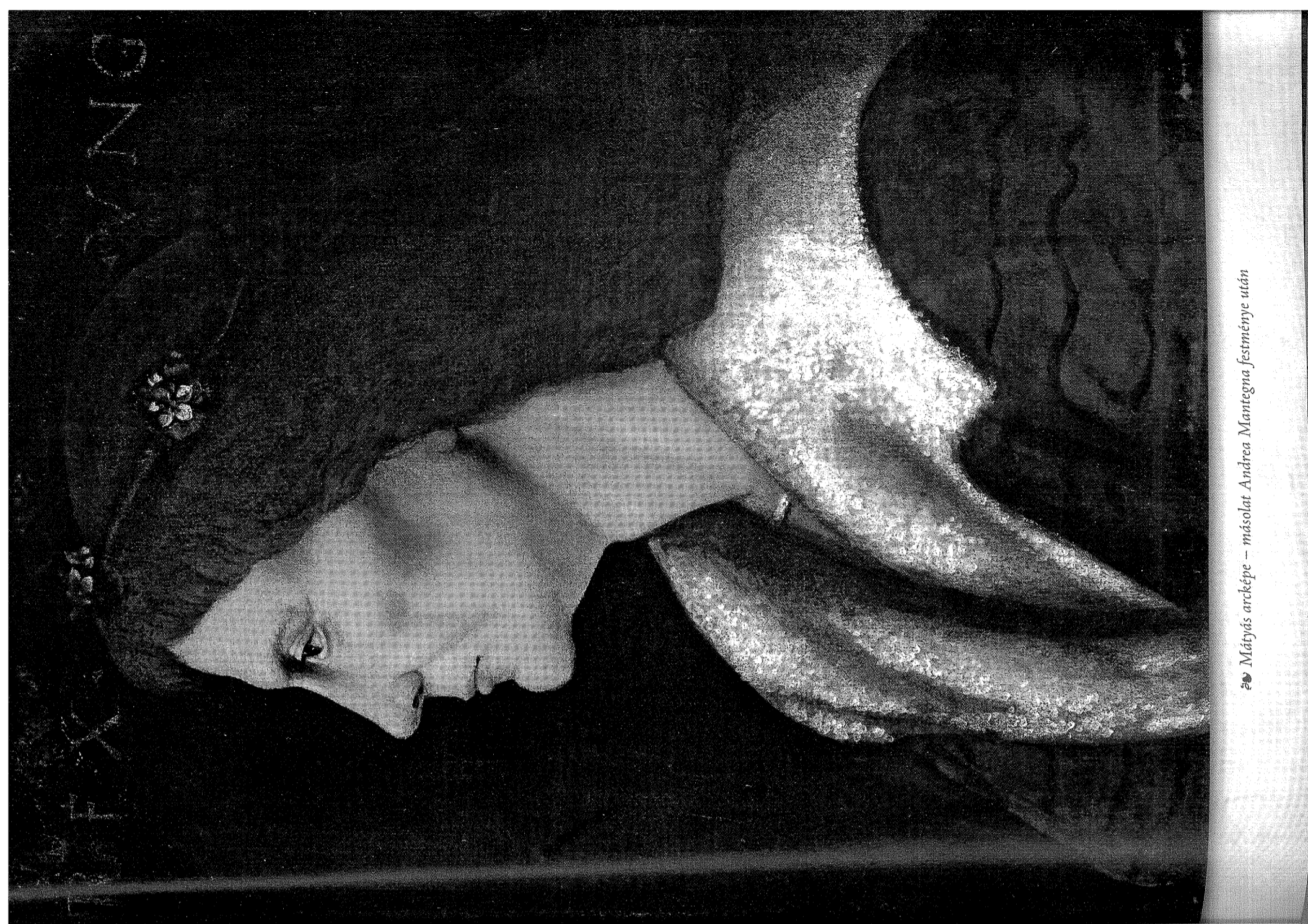
amelyeknek tagjai addig nem viseltek magasabb tisztségeket.

Ma már nem kétséges, hogy Mátyás, miután megkoronázták, azaz már hatévnyi uralkodás után egy központosított monarchiát akart létrehozni. Ehhez jó mintát láthatott Franciaországban, ahol az angolokkal vívott „százéves” háború után a királyok a köznemességre és a városlakókra támaszkodva sikeresen erősitették meg és vették saját kezükbe az ország irányítását.

Ha Magyarországon nem is volt ilyen hosszú ideig tartó háború, Mátyásnak mégis számos tekintetben nehezebb dolga volt. Neki egy többé-kevésbé teljes egészében ellenséges közegben kellett volna megvalósítania a központosítást.

A főurak legalább fél évszázada féltékenyen őrizték a hatalmukat, és nem voltak hajlandók önszánrukból azt a királlyal megosztani még kis részben sem, nem hogy olyan mértékben, mint amennyire erre Mátyás törekedett.

Szintén nyugat-európai minták szerint a bárók és a köznemesek közül Mátyás határozottan a köznemességet támogatta jobban. Számos nagyon előkelő család neve tűnt el akkoriban a krónikákból, merthogy a helyükre olyan nevek, olyan családok képviselői léptek, akikről azelőtt jószerével nem hallottunk, korábban nem is volt említés róluk a forrásokban.

☛ Mátyás arcképe – másolat Andrea Mantegna festménye után

Ehhez persze – szintén külföldi mintára – alkotmányos változtatásokkal háttérbe kellett szorítani a régi arisztokráciát, amely ellenzett minden átalakítást, főleg pedig azt, ami a saját bőrére ment. Mátyás,

☛ Nagyvázsónyi vár

amint már utaltunk rá, államférfijait, diplomatáit, tanácsadóit, hivatalnokait „széles mérítéssel” válogatta. Szó sem volt arról, hogy csak a bárok férhettek volna hozzá a társadalmi előrelépéshez, éppen ellenkezőleg. Mátyás azért vette körül magát köznemesi, néha polgári sorból is

felemelt emberekkel, mert bennük jobban megbízott, ezek tőle függtek. Más kérdés, hogy ezáltal gyakran nem híveket, hanem kizárólag számtársból lekötöztetett „szolgákat” nyert, akik aztán, ha már megerősödtek, gyakran nem átalloztak ellene fordulni, ellenfeleivel szövetségben.

De akadtak azért a királynak jó válszításai is.

Természetesen Mátyás a főurak között is talált arra alkalmas embereket, ők is kapnak fontos kinevezéseket. Vagyis nem lehetett felhozni a királlyal szemben olyan érveket, hogy csak az egyik társadalmi réteg

tagjait támogatja, a többieket igyekszik kiforgatni mindenkükből.

Az sem jelentett semmit, ha elődei idejében valamelyik előkelő családnak a tagjai a királyi udvarban a legmagasabb tisztségeket töltötték be. Fiaik vagy unokáik Mátyás idejében örülhettek, ha egyáltalán ott élhettek a királyi udvarban. A király tudatos „személyi politikával” változtattott a dolgok menétén.

Ugyanakkor nem tehetett mindig azt, amit akart: a napi politika gyakorta beleszólt a kinevezésekbe, átszervezésekbe. Fügedi Erik szerint „nem tervszerűen átgondolt és végrehajtott centralizációról van szó, hanem a mindenkori politikai erőviszonyoknak megfelelő, de a régi rendszert alapjában fenntartó centralizációs kísérletéről”.

Be kell látnunk: lehetetlent Mátyás sem tehetett. Egy tipikus középkori, hűbéres országban jutott hatalomra, amelyben vidéken sokfelé káosz uralkodott, és senki sem volt igazán elégedett.

Ha ezen sok tekintetben sikerült is változtatnia, végig fennállt a déli és a nyugati veszély, azaz a török és III. Frigyes császár fenyegettek a Magyar Királyságot, nemegyszer éppen Mátyás uralmának törvényes voltát kérdőjelezve meg.

Akkoriban teljesen nyilvánvaló és elfogadott dolognak számított az a szokás, hogy a király a rokonait magas pozíciókba helyezi. Mi több, egynemely krónikás ezt eleve a ki-

rály pozitív tulajdonságai közé sorolja: „Nem feledkezik meg a rokonairól, családtagjairól akkor sem, ha a sors felviszi a dolgát” – lám, még ideológia is született hozzá... Ebben az értelemben szerencse, hogy a Hunyadi-család rokonai nem főurak, nem bárók, hanem jobbra erdélyi kismesek voltak.

A második megjutalmazott-fel-emelt körben ott voltak a néhai Hunyadi János harcostársai, hűségesei, tisztszjei, akik szintén válogathattak a posztok között: Mátyás róluk sem feledkezett meg. Persze tudhatjuk, hogy a fiatal királynak nem voltak uralkodói előzményei, vagyis nem egy már begyakorolt dinasztia újabb tagjaként került a trónra.

Neki elsősorban megbízható munkatársakra, hívekre volt szüksége. Nem kárhozzathatjuk hát azért, mert a rokonait ültette fontos pozíciókba. Az is nyilvánvaló, hogy egyébként sem igen akadt volna olyan király, aki nem a számára megbízható embereknek adja a legmagasabb tisztségeket, hanem az ellenségeinek, akik bármikor ellene fordulhatnak.

Számos, később ismertté vált kisnemesi család köszönhette a felemelkedését Mátyásnak, és ha nem is mindegyikük, de többen közülük ki is tartottak mellette élete végéig. A „fekete sereg” híres vezetői, Magyar Balázs és Kinizsi Pál – mindenféle monda és hagyomány ellenére –

alighanem szintén nem parasztok voltak, hanem szegény sorban élő nemesek. A két későbbi hadvezér közül Magyar Baláznak még a neve mint azt Ernuszt János kincstartó vagy Bakócz Tamás érsek esetében látták, illetve látni fogják.

Ami Mátyás halála után történt

sem ez volt, mert fivérért Buzitainak hívták (alighanem a politikai célú névmagyarosítás egyik első esetével találkozhatunk itt). Kinizsi pedig (bár ismerjük a mondát az egy kéz-

☛ Hunyadi Mátyás szobra

Akkoriban jobbágyi, paraszti sorból felemelkedni csak egyházi pályán volt némi – nagyon kicsi – esély,

(rendszerének gyors és teljes összemomlása), annak egyik oka éppen az volt, ahogyan Mátyás a főurakkal bánt, sőt elbánt. A régi, büszke címek tulajdonosai évről-évre át kényrele-

nek voltak beletörődni, hogy hiába vannak hangzatos rangjaik, ha a tényleges hatalomnak legközelebbiek nem jutottak a közelébe, sőt reménye se igen lehetett arra nézve, hogy ha nem ő, akkor majd legalább a fia eljut oda.

Mátyás 32 éve alatt akár kétnemzedéknyi nagytúr is csak névleg szerepelhetett a bárók között – voltak persze birtokaik, de a hatalom gyakorlásába nemigen szólhattak bele. Ugyanakkor azt kellett látniuk, hogy szertintük, „arra méltatlanok”, köznemesi származású emberek jutnak magas polcokra. Fügedi Erik jól jellemezte mindazt, ami akkortájt történt:

„A politikai hatalom és a nagybirtok közötti kapcsolat szétzúzása, az újonnan felemeltnek a közép- és kisnemesből történő kiválasztása s a kiválasztottaktól a régi bárói hatalom megragadása, a régi családok hátrébe szorítása és üres címet jelentő tisztségekbe való kinevezése... Igen, ez valóban egy centralizációs törekvés volt, hazánkban az első e téren.

Más országokban is így kezdődött a folyamat, amiből aztán sokfelé tartós és szilárd központosított, majd abszolút monarchia lett – nálunk a kíséret végső soron bukásához, majd hognem nemzeti tragédiához vezetett.

Mátyás a feltörekvő köznemesek számára mégis egyfajta példakép lett, mert nagyon jól tudta, mit akar, és azt ráadásul el is érte. Királyi szuverenitását már 15 évesen megszerezte, és megtartotta egy akkori emberöltőn keresztül.

Ugyanakkor ne feledjük: azért a hívek is lemorzsolódtak. Egy részük kiöregedett, majd a halál vitte el őket – ezek jobbára Hunyadi János egykori harcosársai voltak. Más részük, még olykor a régi barátok némelyike is szembefordult Mátyással, amikor nem volt rokonszenves számára az a politikai irányvonal, amit a király képviselt. És így jött el az az idő, amit a történész pár szóval így jellemez:

„Mátyás teljes magánnyal fizetett a királyi hatalom évszázadok óta nem látott teljességéért. Egyre inkább az alacsony sorból felemelt és tőle függő egyháziakat látjuk a környezetében, s ezek inkább szolgái voltak, mint munkatársai.” ☛

Intrikák között

Mátyás minden szempontból korának embere volt, ha nem is magyarországi viszonylatban. Egyfelől – nyugat-európai értelemben vett – reneszánsz egyéniség, sok pozitív vonással, ugyanakkor természetesen a 15. századi politika áramlatai között élt.

A mondáknak abban igazuk van, hogy valóban ravasz és furfangos ember volt, aki mesterfokon tudott szimlelni is, ha kellett. Ugyanakkor élérének utolsó szakaszában – már túl néhány, ellene szórt összeesküvésen és áruláson – nagyon, szinte már-már betegesen gyanakvó is lett.

Egyeduralkodó volt, aki majdnem mindenben egymaga döntött, és ily módon egy idő után maga is elhitte, hogy minden csak tőle függ. Hitté, hogy olyan magasan helyezkedik el, mint az országban senki más: ő az egyetlen, aki mindent pontosan lát és tud, így biztos, hogy csak neki lehet és van igaza, történjen bármi is.

Mindent maga akart a kezében tartani, irányítani, igazán nem bízott senkiben, és ez volt a legfőbb oka is annak, hogy amint meghalt, szinte pillanatok alatt összeomlott mindaz, amit egy életen keresztül felépített.

Mátyás legtöbb hazai ellenfele a királyi tanácsban tilt, ahol nagy viták zajlottak olykor. Márpedig Mátyás, ahogy az idő haladt, egyre kevésbé tudta elviselni, ha ellentmondtak neki.

Néha csak szóval esipett vissza, olykor másképpen. Megsértette ellenfeleit, akik nem sérthették vissza őt – maradt hát bennük tüske, ami idővel gyűlöletté fokozódott.

Visszont megtorlást, ahogy öregedett, egyre kevésbé alkalmazott. A lázadásokat, amelyek uralmának vége felé évről-évre kitörték, egyre nagyobb és nagyobb birtokadományokkal igyekezett leszerelni. Sok felemelkedő család, például a Szapolyaiak ennek köszönhették szépen gyarapodó vagyonukat.

Szapolyai Imre ugyanis Mátyás uralkodásának vége felé szinte évente összeesküvést szőtt a király ellen, és egy-egy ilyen akció után a király nemcsak hogy megbocsátott neki, hanem birtokai is mindig újabakkal gyarapodtak...

„Ki tudná elsorolni az ágyúknak, puskáknak, hadigépeknek és egyéb hajtógépeknek megmérhetetlen tömegét, amelyet a király úr ellenséges erődítmények és várak rontására hadjárataiban magával szokott vinni?”

Kemény idők

A király háborúzik

Az 1460-as években – minden hiányossága ellenére – Magyarország erősebb volt a szomszédainál. Sem az osztrákok, sem a csehek vagy a lengyelek nem veszélyeztették. A török is akkoriban éppen másutt volt elfoglalva. Tehát Mátyás egyre inkább kezdett nyugat felé tekintetni, ott remélt hadi

és politikai babérokat aratni. A Balkánon különben se voltak értékes városok és várak, azok a kis királyság alaposan tönkrementek a folytonos harcokban – no, é-törököt is jobb volt nem ingerelni.

1465-ben nem sok hiányzott ahhoz, hogy már ekkor Ausztria legyen a fő ellenfél. III. Friggyessel folyton v

